

Απαντήσεις σε ερωτήματα που **ποτέ δεν σκεφτήκαμε** γιατί πιστεύαμε – λανθασμένα – ότι γνωρίζαμε την απάντηση. Ενας απολαυστικός **κατάλογος** των παρανοήσεων, των σφαλμάτων

Πώς μυρίζει το Φεγγάρι

ΤΖΟΝ ΛΟΪΝΤ,
ΤΖΟΝ ΜΙΤΣΙΝΣΟΝ
Το βιβλίο της ολικής άγνοιας
Μετάφραση Ευαγγελία Σπριμερίτη,
Εκδόσεις Πατάκη, 2009,
σελ. 375, τιμή 15,50 ευρώ

ΤΗΣ ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΔΑΦΕΡΜΟΥ

Αληθεύει ότι κάποιος πίνουν αχόρταγα από το ποτάμι της γνώσης ενώ άλλοι κάνουν απλώς γαργάρες, όπως παρατήρησε ο ευφυολόγος Γούντι Αλεν; Και ότι δεν γνωρίζουμε ίσως ούτε το ένα εκατομμυριοστό του σιδηρίτη, όπως είχε ισχυριστεί ο εφευρέτης Τόμας Εντισον; Και αν πάμε ακόμη πιο πίσω στον χρόνο, στον Σωκράτη, εφόσον οι αρχαίοι τα είπαν όλα με την απεράμλλη τέχνη τους, αληθεύει η συμπεκνωτική «έν αιδα ότι ουδέν οίδα»;

Μάλλον όπως αληθεύει επίσης ότι οι Άγγλοι είναι μετρ της πραγματολογικής ταξινόμησης. Λατρεύουν να συνθέτουν λίστες πληροφοριών, στοιχείων, γεγονότων, οργανώνοντας τις γνώσεις τους, καθαρίζοντας τυχόν ασάφειες. Και αν αυτή τους η έρευνα θεωρείται από κάποιους στείρα, άνευ φαντασίας, στην πραγματικότητα η αξία της είναι ότι προσθέτει μεγαλύτερη προοπτική στα πράγματα. Ταυτόχρονα, η ακριβής της γλώσσας τους περιεργάσεται κάτι από την ποιότητα της ποίησης.

Στο *Βιβλίο της ολικής άγνοιας* ο Τζον Λοϊντ (παραγωγός βραβευμένων και δημοφιλών τηλεοπτικών σειρών, όπως η «Μαύρη οχιά») και ο Τζον Μίτςινσον (σεναριογράφος του επιμορφωτικού τηλεοπτικού παιχνιδιού «Quite Interesting») συνθέτουν έναν αναλυτικό κατάλογο όλων των κοινών παραδοχών που θεωρούνται κατακτημένη γνώση, ενώ αποτελούν καταραμένους παρανοήσεις, σφάλματα έοκ και λαϊκούς μύθους. Πραγματοποιούν μια κατά μέτροπο επίθεση στις αδιασάλευτες πεποιθήσεις μας, στις βασικές γνώσεις που αφομοιώσαμε χωρίς διχως ποτέ να αναρωτηθούμε αν είναι σωστές, στον κανό που που νομίζει ότι γνωρίζει την αλήθεια ενώ στην πραγματικότητα κάνει λάθος. Συμμηθετεί τι είπε ο Τουϊντ στην Αλίσι (στη *Χώρα των Θαυμάτων*): «Αν ήτανόνα έτσι, πιθανώς θα ήταν, ενό αν ήταν πιθανώς, θα ήταν. Αυτή είναι η λογική». Επίσης, το βιβλίο τους μας υποχρεώνει να σκεφτούμε όλα όσα μας περιβάλλουν και τα οποία, επειδή τα θεωρούμε δεδομένα, δεν γνωρίζαμε ποτέ στην πραγματικότητα την ξεχωριστή τους φύση.

Τι χρώμα έχει το νερό; Εφευρέθηκε η σαμπάνια από τους Γάλλους; Έχουν οι άνθρωποι πέντε αισθήσεις και δύο ρουθούνα; Το βιβλίο της ολικής άγνοιας αποτελεί ουσιαστικά ένα λογοτεχνικό «Ποιος θέλει να γίνει εκατομμυριούχος»;, ένα ερευνητικό παιχνίδι γνώσεων για μαρκαζομένους και μη. Σε αυτό δεν υπάρχουν επίπεδα – αρχαία και προχωρημένα: όλοι θεωρούμαστε αδαείς. Οπότε ας παραφράσουμε τον μεγαλοφυή μαθηματικό και φιλόσοφο Αλφρεντ Ν. Του-

Πώς μυρίζει το Φεγγάρι; Οι αμερικανοί αστροναύτες που «πάτησαν» στο Φεγγάρι έχουν δηλώσει ότι η φεγγαρόσκη μοιάζει στην αφή με χόνι, μυρίζει σαν μπαρούτι και έχει μάλλον καλούτσικη γεύση

άτηχεν: για να πετύχουμε τη βεβαιότητα στη γνώση πρέπει να επανεξετάσουμε με μεγάλη προσοχή τις βασικές αρχές, να ξεκινήσουμε από το μηδέν.

Κάθε κεφάλαιο αρχίζει με μια ερώτηση. Πολλές φορές οι συγγραφείς ξεκινούν δίνοντάς μας τέσσερις ή περισσότερες πιθανές απαντήσεις. Παράδειγμα:

Πόσα πέπ έχει ο ευρωπαϊκός οπτοσκόπλος;

- α) Δεκατέσσερα
- β) Απολύτως κανένα
- γ) Δύο (ένα για ειδικές περιπτώσεις)
- δ) Δεν γνωρίζω / δεν απαντώ

Και: Από τι θα πεθάνουν οι περισσότεροι άνθρωποι στον κόσμο το 2030;

- α) Από φυματίωση
- β) Από AIDS
- γ) Από ελονοσία
- δ) Από το κάπνισμα
- ε) Από φόνο

Πολύ συχνά οι ερωτήσεις είναι «απίθανες», θαυμάζει κανείς την εφευρετικότητα των συγγραφέων. Πώς επινόησαν ή μάλλον πώς οδηγήθηκαν στις συγκεκριμένες ερωτήσεις; Από το (άπειρο) κενό γνώσεων γιατί επέλεξαν να συμπληρώσουν τις τελευταίες αυτού του πεδίου και όχι κάποιου άλλου; Αν έχετε δοκιμαστεί ποτέ στο Trivial Pursuit, θα συμπεράνετε εύκολα ότι ο Τζον Λοϊντ και ο Τζον Μίτςινσον προσποιούν τα ερωτήματα που εμπιπουν στην κατηγορία βιολογία,

ανθρωπολογία, ζωολογία, φυσική, χωρίς εντοίτους να απουσιάζει ιστορική και φιλοσοφική διάσταση των πραγμάτων. Όπως σημειώνει ο Λοϊντ στον πρόλογο του: «Γιατί βρίσκουμε κάτι ενδιαφέρον; Οι Ρωμαίοι δεν είχαν λέξη για το επίθετο ενδιαφέρον, γεγονός που παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον».

Και συνεχίζουμε: «Τι χρώμα είχε ο ουρανός στην αρχαία Ελλάδα; Το χρώμα του μπρούτζου. Στην αρχαία Ελλάδα δεν υπήρχε λέξη για το γαλάζιο. Οι πλησιέστερες λέξεις στο γαλάζιο – γλαυκό και κυανό – εκφράζουν τη σχετική ένταση του φωτός και του σκότους και ουσιαστικά δεν περιγράφουν το καθαυτό χρώμα. (...) Όταν Ομηρος χαρακτηρίζει τον ουρανό "μπρούτζινο" εννοεί ότι είναι εκτυφλωτικά λαμπρός, σαν καλοηλιασμένη ασπίδα, όχι ότι έχει το χρώμα του μπρούτζου. Με την ίδια λογική, θεωρούσε ότι το κρασί, η θάλασσα και τα πρόβατα είχαν όλα το ίδιο χρώμα – ήταν πορφυρά. Ο Αριστοτέλης είχε προσδιορίσει επτά διαφορετικά χρώματα, για τα οποία πίστευε ότι προέρχονταν από το μαύρο και το άσπρο, όμως στην πραγματικότητα επρόκειτο για διαβαθμίσεις φαιενότητας, όχι χρώματος». Μερικές ακόμη παραπληθείς ερωτήσεις: Τι χρώμα είναι το Σύμπαν, το νερό, το καρτό; Αναντίρρητα, υπόστρωμα αυτού του βιβλίου είναι το χιούμορ – αυτό

το ασυναγώνιστο ατού των περισσότερων καλλιεργημένων Άγγλων. Και εν προκειμένω, οι συγγραφείς είναι στην πραγματικότητα δοκιμαζόμενοι entertainers. Δημιουργούν ένα δέντρο της γνώσης γεμάτο ζουμερούς καρπούς. «Ποιο ήταν το μεσαίο όνομα του Μότσαρτ;». Από νηψη: Βόλφγκανγκ. Ολόκληρο το όνομά του ήταν Γιοχάνες Κρυστόφορος Βολφγκάνγκους Τεόφιλους Μότσαρτ. Αξιομνημόνευτα μεσαία ονόματα είχαν και άλλοι διάσημοι άνδρες, όπως ο Χάρι Σ. Τρούμαν «όπου το Σ. δεν σημαίνει απολύτως τίποτε παρά την τελεία». Θα μας βγάλουν ανιστόρητους, αγεωγράφητους, αστοιχειώστους γενικά. Θα μας μάθουν σώνει και καλά κάτι καινούργιο, ακόμη και αν αυτό αφορά τις μεσαιωνικές ζώνες αγνότητας; Η εικόνα ενός σταυροφόρου που φεύγει για τον πόλεμο με το κλειδί κρεμασμένο στον λαιμό του αποτελεί μύθευμα του 19ου αιώνα, που είχε σκοπό να διεγείρει τους ανανήπιους. Την ίδια εποχή, σύμφωνα με μια ιατρική θεωρία της Βικτωριανής Αγγλίας, ο αντανιομός έβλαπτε την υγεία: όσα αγόρια κνούσαν υποψίες ότι διέθεταν ανήσυχα χέρια, φορούσαν μίας μορφής βελτιωμένα εσώρουχα. Οι περισσότερες ζώνες αγνότητας που εκτίθενται στα μουσεία αποσώρονται ως πλαστές, αλλά ακμάζουν πλέον στις σαδομασοχιστικές αγορές.

Δύο χρόνια χωρίς κεφάλι

Το κατόπιουλο μπορεί να ζήσει δύο χρόνια χωρίς κεφάλι, ενώ η κατασαρίδα μόνο μία εβδομάδα και επιπλέον δεν είναι αυτή ο πιο πιθανός επόζων ενός πυρηνικού πολέμου: πεθαίνει αν εκθεθεί σε 20.000 ραντ, ενώ η μύγα της Μεσογείου σε 64.000 ραντ και η παρασιτική σφήκα σε 180.000 ραντ. Ο άνθρωπος υποκίπτε με έκθεση σε 1.000 ραντ. Η γάμα των γνώσεων σας θα μπει στο κρεβάτι που Προκρούστη; Το φαεινό αδράτο, η Γη έχει επτά Φεγγάρια, η τεχνητή οδοντοστοιχία του Ουάσιγκτον ήταν φτιαγμένη από δόντια ιπποπόταμου, η πρω-

τεύουσα της Ταϊλάνδης δεν είναι η Μπανγκόκ, η ατμομηχανή εφευρέθηκε στην αρχαία Ελλάδα, οι μαριμότες έχουν σκοτώσει πάνω από 1 δισ. ανθρώπους... Ποια ήταν η πρώτη εφεύρεση που έσπασε το φράγμα του ήχου; Το μαστίγιο. Τι αποθηκεύουν οι καμήλες στις καμπούρες τους; Πάντως όχι νερό! Ποιο ποσοστό του εγκέφαλου χρησιμοποιούμε: το 100% ή το 3%; (Προσοχή στις ερωτήσεις-παγίδα.) Ποιο ζώο κρύβει το κεφάλι του στο χόμο; Ποιος συνέβαλε στη θεωρία της σχετικότητας; Τι κάνει τον περισσότερο θό-

ρυβο στον ωκεανό; Ποιος γεννήθηκε με άμμο-συλλήψη; Τι προκάλεσε έκπληξη στον Τζον Ράσκιν την πρώτη νύχτα του γάμου του; Πού βρίσκεται το ψυχρότερο μέρος του πλανήτη; Ποια είναι η μεγαλύτερη πόλη στον κόσμο; Παρ' ότι οι δύο συγγραφείς μόθθησαν ώστε να καταρρίψουν για το κέφι μας 211 μύθους, συνειδητοποίησαν ωστόσο τη ματαιότητα του έργου τους: «Οι πραγματικά ενδιαφέρουσες ερωτήσεις δεν είναι έτσι. Τι είναι η ζωή; Κανείς δεν ξέρει. Τι είναι το φως; Η αγάπη; Η το γέλιο;».